

ŠPECIALIZÁCIA V OBLASTI STÍHANIA NÁSILIA NA ŽENÁCH A DOMÁCEHO NÁSILIA – KOMPLEXNÁ OCHRANA A PODPORA

Barbora Burajová

2017

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

Špecializácia v oblasti stíhania násilia na ženách a domáceho násilia - Komplexná ochrana a podpora

Vypracovala: Mgr. Barbora Burajová

Vydal: Inštitút pre výskum práce a rodiny 2017

Rozsah: 24

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

*„Aktivita je financovaná z grantov Nórska prostredníctvom Nórskeho finančného mechanizmu“
Supported by a grant from Norway Grants. „Spolufinancované zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky“ / Co-financed by the State Budget of the Slovak Republic.*

www.norwaygrants.org

Obsah

Úvod	4
Komplexná ochrana a podpora osôb zažívajúcich násilie od blízkych osôb a v rodinách	6
Pojem domáce násilie	7
Obraz o dopadoch domáceho násilia	12
Projekt November: praktický príklad interdisciplinárneho prístupu	17
Odporúčania	23

Úvod

Predkladaný materiál upozorňuje na potrebu komplexnej ochrany a podpory osôb zažívajúcich násilie od blízkych osôb a v rodinách s cieľom zvýšiť účelnosť a účinnosť doterajších postupov a opatrení na predchádzanie protispoločenskej činnosti, ktorú tento typ násilia bez pochybností predstavuje. Stručne sa zaoberá sa niekoľkými otázkami relevantnými komplexnú pre ochranu a podporu tie jej časti, ktoré sú relevantné pre orgány činné v trestnom konaní, najmä policajtov a policajtky pri výkone ich kompetencií a zodpovednosti v týchto prípadoch. Materiál reflektuje niektoré súčasné východiská teórie a praxe uplatňované na Slovensku v kontexte odborného diskurzu a konkrétnej praxe v Nórsku. S ohľadom na výskyt násilia od blízkych osôb a v rodinách aj s ohľadom na stav súčasných znalostí o skúsenostiach a potrebách osôb zažívajúcich násilie, musia postupy a opatrenia na ich podporu a ochranu, ak majú byť účelné a účinné, zohľadňovať situáciu a potreby osôb, ktoré takéto násilie zažívajú. S pomedzi nich sú najväčšou skupinou ženy zažívajúce násilie v intímnych vzťahoch a preto je uplatnenie rodového hľadiska nevyhnutnou súčasťou uvažovania o týchto postupoch a opatreniach. S ohľadom na dostupnosť a prístupnosť ochrany a podpory všetkým osobám zažívajúcim násilie od blízkych osôb a v rodinách, to však neznamená, že odporúčané postupy, ktoré majú predchádzať následnej viktimizácii, zabrániť opakovanej viktimizácii a zvýšiť mieru úspešného stíhania páchatel'ov, nie sú dobre využiteľné aj v prípadoch, ak násilie od blízkej osoby alebo v rodine zažíva iná osoba ako žena, alebo ak násilnou osobou je žena.

Nakoľko tento materiál má predstaviť najmä model dobrej praxe z Nórska, ktorý je založený na interdisciplinárnom prístupe k prípadom násilia od blízkych osôb a v rodinách, predpokladám, že práve pri zapojení odborníkov a odborníčok z ďalších oblastí do rozpracovania predstavovaného modelu, príde k podrobnej identifikácii možných odlišností v konkrétnych postupoch a opatreniach. Predpokladám tiež, že pôjde skôr o osobitné opatrenia zohľadňujúce napríklad nízky či seniorský vek, prípadne zdravotné špecifiká a tiež o opatrenia, v prípadoch

osôb, ktoré sú osobitne zraniteľné v dôsledku intersekcie rôznych dôvodov ako napríklad vek – zdravotné postihnutie, pohlavie – etnicita/národnosť a podobne.

Cieľom materiálu je bližšie popísať nórsku prax s komplexnou podporou a ochranou osôb zažívajúcich násilie od blízkych osôb a v rodinách, tak ako som ju mala možnosť pozorovať na študijnej ceste, ktorá sa konala v dňoch 11. až 13. októbra 2017 v rámci bilaterálnej aktivity „*Prenos skúseností v oblasti výskumu a ochrany záujmov obetí v Nórsku*“, ktorý bol podporený bilaterálnym fondom Nórskeho finančného mechanizmu na národnej úrovni. Pri jeho zostavovaní som využila tak pozorovania praxe v Nórsku, ako aj poznatky z odborných prác Koordinačno metodického centra pre rodovo podmienené a domáce násilie. Materiál zďaleka nie je vyčerpávajúci, verím však, že môže byť podkladom na ďalšiu odbornú diskusiu o postupoch a opatreniach, ktoré môžu zlepšiť ochranu a podporu osôb zažívajúcich násilie od blízkych osôb a v rodinách pri policajnej práci.

Komplexná ochrana a podpora osôb zažívajúcich násilie od blízkych osôb a v rodinách

Komplexná ochrana a podpora znamená, že sú zohľadňované všetky skúsenosti osôb zažívajúcich násilie od blízkych osôb a v rodinách, pričom na ich situáciu a potreby je nazerané celostne. Dopady tohto druhu násilia negatívne vplyvajú a narušujú mnohé oblasti života, najmä zdravie, bezpečie, finančnú situáciu, bývanie, zamestnanie, vzdelanie a mnoho ďalších oblastí. Ak sú posudzované a riešené ako izolované problémy napr. zdravotný, sociálny, psychologický či ako problém s dodržiavaním zákonnosti, a nie sú posudzované a riešené kontextuálne vo vzájomnej súvislosti ako prejavy toho istého problému, v dôsledku intervencií nezodpovedajúcim jej skúsenostiam a potrebám osoba zažívajúca násilie zotrúva v riziku opakovanej viktimizácie zo strany násilnej osoby. Navyše, neprimerané a potrebám nezodpovedajúce zaobchádzania zo strany inštitúcií a organizácií, ktoré majú v rámci výkonu svojich kompetencií poskytovať ochranu a podporu, ju vystavuje i riziku ďalšej (sekundárnej) viktimizácie.

Na základe odborných poznatkov o príčinách a dôsledkoch násilia od blízkych osôb a v rodinách vieme, že izolované posudzovanie dôsledkov násilia, ich riešenie a závery o nich, oslabuje účinnosť a účelnosť jednotlivých intervencií, pretože nie je dostatočne využitý potenciál komplementarity. Komplexný prístup teda neznamená preberanie kompetencií a zodpovednosti iných, ale ich účinné a účelné prepájanie v záujme ochrany a podpory osoby zažívajúcej násilie od blízkych osôb a v rodinách. Zjednodušene možno povedať, že skutočnosť, že osoba zažila násilie od inej blízkej osoby alebo v rodine, je problémom samým o sebe, ktorý sa prejavuje rôznorodými dôsledkami v rozličných oblastiach. I keď aj v prípade inej násilnej trestnej činnosti, utrpí obeť ujmu na zdraví, bezpochyby aj psychickú ujmu a súčasne je potrebné vynútiť si nastolenie zákonného stavu – stíhať páchatel'a a umožniť poškodenej osobe domôcť sa nápravy, situácia osôb, ktoré zažívajú násilie od blízkych osôb alebo v rodine, je komplexnejšia a dopady násilia sa prejavujú v tak v širšej škále, ako aj majú hlbšie následky.

Nejde pritom iba o skutočnosť, že násilie od blízkych osôb a v rodinách môže trvať po dlhý čas pred tým, ako príde k jeho zverejneniu. Dôležité je tiež zohľadniť, že násilná osoba v prvom rade zradzuje dôveru, ktorú mu osoba, voči ktorej sa násilia dopúšťa venuje. Tiež dochádza k narušeniu bezpečia v prostredí, ktoré všeobecne považujeme za najbezpečnejšie miesto. Navyše, osoba, voči ktorej sa násilia páchatel' dopúšťa, s ním zdieľa intímnu sféru, sociálnych okruh rodinných príslušníkov a známych a v neposlednom rade zdroje na uspokojovanie potrieb rodiny a svojich potrieb. Výsledná ujma na telesnom alebo psychickom zdraví či majetková ujma sú dopady, za ktoré je možné brať násilnú osobu na zodpovednosť v trestnom stíhaní, nie sú to však jediné ujmy, ktoré osoba zažívajúca násilie utrpela. Trauma zo strachu, znížená miera sebadôvery, skreslený obraz o samej sebe a svete okolo, môžu byť ďalšími dopadmi prežitého násilia. Osoby zažívajúce násilie prežívajú pochybnosti, obavy či úzkosť z budúcnosti bez násilia, pretože odchod z násilného vzťahu či opustenie násilnej osoby znamená závažné zmeny v intímnej sfére aj v najbližšom sociálnom okruhu a veľmi pravdepodobne ovplyvní dostupnosť či množstvo zdrojov na uspokojovanie potrieb seba a rodiny, najčastejšie detí a iných odkázaných osôb. Medzi závažné dopady patria aj obavy z hanby či znemožnenia, že osoba zažívala tento typ násilia, ako aj zo skutočnosti, že sa jej nepodarilo udržať partnerský vzťah či rodinný život. V neposlednom rade osoby, ktoré zažívajú násilie od blízkych osôb alebo v rodinách, sú vo väčšej miere vystavené riziku zastrašovania, pomsty a prenasledovania, pokiaľ zverejnia svoju skúsenosť.

Pojem domáce násilie

Ženy sú vystavené násiliu od blízkych osôb alebo v rodinách v omnoho väčšej miere.¹ Podľa prevalečného výskumu domáceho násilia na Slovensku (2017) podiel násilia zo strany súčasného alebo bývalého intímneho partnera na celom domácom násilí, teda násilia zo strany akéhokoľvek člena domácnosti, dosiahol v úhrne za mužov 34,7 % a za ženy 79,3 %. Teda štyri

---

¹ Podľa celoeurópskeho reprezentatívneho výskumu realizovaného v roku 2012 Agentúrou Európskej únie pre základné práva (FRA) sú v krajinách Európskej únie obeťami domáceho násilia v 90% ženy. (Agentúra Európskej únie pre základné práva, Násilie na ženách: Celoeurópsky výskum, 2012. Dostupné na <http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results>).

pätiny násilných skúseností žien Slovenska od blízkych osôb a v rodinách z doterajšieho dospelého života predstavuje násilné správanie od partnerov. U mužov násilie od intímnej partnerky mierne prekračuje jednu tretinu a zvyšné dve tretiny pripadajú na domáce násilie zo strany iného člena domácnosti. Pri porovnaní skúsenosti mužov a žien so zisteniami o osobách páchatel'ov možno konštatovať, že násilie zažívajú ženy Slovenska od viacerých blízkych osôb a medzi nimi prevažujú muži – najmä partneri. Väčšinu násilia od blízkych osôb a v rodinách zažívajú ženy na Slovensku teda v intímnych vzťahoch. Pri tomto druhu násilia, muži Slovenska väčšinu fyzickej agresie nezažívajú v intímnych vzťahoch, a ich skúsenosť je v prevažnej miere s násilím od násilníkov mužov, medzi nimi hlavne otcovia, bratia a iní chlapci z príbuzenstva.²

Používaný výraz násilie od blízkych osôb a v rodinách predstavuje všetky skutky fyzického, psychického, sociálneho, ekonomického a sexuálneho násilia, ktoré sa vyskytujú medzi blízkymi osobami ako aj medzi inými osobami, ktoré spolu žijú alebo žili v rámci rodiny, napríklad môže ísť aj o druhov či družky rodičov, nevlastných súrodencov a pod. Na Slovensku sa všeobecne vžil termín domáce násilie, ktorý na strane jednej je všeobecne používaný odbornou i laickou verejnosťou, na strane druhej tento termín nebol dlhý čas právne definovaný a tiež je podrobovaný kritike. Legislatívna definícia domáceho násilia, ktorú obsahuje v tomto roku prijatý Zákon o ochrane a podpore obetí trestných činov, je rozhodne správny krok, pokiaľ sa má zlepšiť situácia osôb, ktoré násilie od blízkych osôb a v rodinách zažívajú. Podľa tohto zákona sú obe domáceho násilia súčasne považované za obzvlášť zraniteľné obe, pri ktorých musí byť uplatnená náležitá pozornosť a venovaná osobitná podpora, nakoľko sú vo vyššej miere vystavené nebezpečenstvu opakovanej a následnej viktimizácie, zastrasovaniu a pomste. Kritika pojmu domáce násilie, sa vzťahuje najmä na skutočnosť, že z neho nie je zjavné kto pácha násilie a kto ho zažíva, alebo aké správanie je považované za „domáce násilie“.³ Týka aj skutočnosti, že termín nedostatočne zdôrazňuje, že domáce násilie je problém spoločenský a verejný, resp. môže navodzovať dojem, že sa má riešiť v súkromnej sfére bez zásahu verejných

---

² Reprezentatívny výskum domáceho násilia na Slovensku (Pramenná publikácia), Filadelfiová J., Gerbery D., Vittek J., IVPR, Bratislava, 2017 (toho času nepublikované)

³ Štandardy poskytovania špecializovaných podporných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti, kol. autoriek, IVPR, 2015, str. 19

inštitúcií. Expertky z feministického hnutia opakovane zdôrazňujú skutočnosť, že násilie od blízkych osôb a v rodinách zažívajú najmä ženy, preto by mala byť osobitná pozornosť venovaná násiliu na ženách resp. rodovo podmienenému násiliu, ktoré zažívajú ženy a tomu má zodpovedať aj pomenovanie tohto fenoménu. Na násilie, ktoré ženy zažívajú od svojich súčasných alebo intímnych partnerov, používajú termín násilie v intímnych vzťahoch resp. partnerských vzťahoch. S týmto stanoviskom je potrebné súhlasiť, aj s ohľadom na výsledky prevalenčných výskumov, ako ich uvádzam v texte vyššie a tiež s ohľadom na to, že využívanie pojmu domáce násilie, odsúva z pozornosti sexuálne násilie, ktorého obeťami sú takmer výlučne ženy. Presné vymedzenie pojmov, ktorým označujeme skutky násilia, je nesporne dôležité a podstatné pre ďalší diskurz riešenia jeho príčin a dôsledkov aj tiež špecifických potrieb osôb, ktoré ho zažívajú. Nórska prax používa termín domáce násilie, a to bez toho, že by zamlčovala, že domáce násilie zažívajú najmä ženy, má priamy vplyv na ich deti, a postupy a opatrenia reflektujú skúsenosti a potreby žien a detí vyplývajúce zo skutočnosti, že zažívali násilie v intímnom vzťahu. Tento prístup súčasne otvára možnosti pre iné obeť domáceho násilia užívať benefity interdisciplinárneho prístupu a z neho vyplývajúcich osobitných postupov a opatrení v miere a spôsobom, ktorý zodpovedá ich skúsenostiam a potrebám. Spoločným jednotiacim znakom osôb zažívajúcich násilie od blízkych osôb a v rodinách a násilných osôb, mužov i žien bez ohľadu na vek, je vzťahová asymetriu medzi násilnou osobou a osobou, ktorá je vystavená násiliu. S uvedomením si tejto skutočnosti je možné akceptovať používanie termínu domáce násilie v legislatíve a praxi verejných inštitúcií, za predpokladu, že ženám zažívajúcim násilie a ich deťom bude ochrana a podpora poskytovaná celostne a odborne, prístupnou formou.

Vzťahová asymetria je tak príčinou ako aj dôsledkom násilia a prejavuje sa systematickosťou násilia, kombináciou viacerých foriem násilia a opakovaním násilných skutkov v časovom horizonte trvania vzťahu a aj po jeho prerušení. Spúšťačom násilia môže byť ľubovoľná udalosť, ale podkladom pre jeho uskutočnenie je uplatňovanie násilnej kontroly, ktorá je dosahovaná zavražďovaním, manipuláciou, nátlakom (súhrnne psychickým násilím) v spojení s jednou či viacerými formami násilia, fyzickým násilím alebo sociálnym (napr. sociálna izolácia od

rodinného alebo sociálneho okolia) či ekonomickým násilím (napr. ovládanie spoločného majetku formou vydeľovania zdrojov na určený účel podľa rozhodnutia násilnej osoby). Vzťahová asymetria do určitej miery zužuje okruh násilných skutkov, ktoré sa odohrávajú medzi blízkymi osobami a v rodinách a je možné ich subsumovať pod termín domáce násilie. Nie je totiž vylúčené, že medzi blízkymi osobami a v rodinách sa môže vyskytovať aj násilie, v ktorom nie je prítomná vzťahová asymetria. Môže ísť o afektívne alebo situačné násilie, odvíjajúce sa od momentálneho stavu násilnej osoby, aktuálnej situácie, alebo násilie vzájomné – obojsmerné. Takéto násilie necharakterizuje asymetria vo vzťahu medzi páchatelom a obeťou. Pramení obvykle v konflikte rovnocenných strán a nezahŕňa dlhodobejšiu či opakujúcu sa stratégiu obmedzovania slobodnej vôle a kontroly rozhodnutí či konania druhej osoby. Pojmom domáce násilie označujem také násilie, ktorého podkladom je asymetrický vzťah medzi násilnou osobou a osobou, ktorá násilie zažíva, pričom môže ísť o:

- a) násilie medzi bývalými alebo súčasnými manželmi alebo partnermi, ktoré väčšinou zažívajú ženy. Takéto násilie medzi dospelými osobami označujem ako násilie v intímnych vzťahoch,
- b) násilie voči inej blízkej osobe alebo rodinnému príslušníkovi, odlišnej od bývalého alebo súčasného manžela alebo manželky alebo partnera či partnerky.

Správne identifikovať, o aké násilie ide, môže byť z pohľadu tretích strán náročné (orgánov činných v trestnom konaní, podporných organizácií, oddelení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, zdravotníckych pracovníkov a iných). Je to však kľúčové s ohľadom na účinnosť a účelnosť ich intervencie a rozhodujúce pre ďalší život osôb, ktoré zažili alebo aktuálne zažívajú domáce násilie⁴. Nórska legislatíva a prax používa termín domáce násilie, pričom rozlišuje, či je prítomná vzťahová asymetria a domáce násilie so vzťahovou asymetriou považuje za viac závažné s ohľadom na jeho dopady. Predpokladá, že osoba zažívajúca tento

---

⁴ Viac sa identifikácii domáceho násillia a odlíšeniu domáceho násillia so vzťahovou asymetriou od násillia, pri ktorých sú jeho aktéri v rovnocennom postavení, ako aj súčasnému teoretickému diskurzu o používaných pojmoch sa v tomto roku v Koordinačno metodickom centre pre rodovo podmienené a domáce násillie venovala Slávka Karkošková vo svojej práci: Znalecké posudzovanie domáceho násillia v kontexte poručenských sporov o deti. V druhej kapitole vyčerpávajúco popisuje vývoj pojmu domáce násillie a násillie v intímnych vzťahoch, vrátane kritiky týchto pojmov.

druh násilia, je vo zvýšenej miere vystavená riziku opakovanej viktimizácie a moment zverejnenia násilia považuje za rizikový faktor sám o sebe. Východiskom preto je poznanie, že motiváciou násilnej osoby je kontrola a moc nad osobami vystavenými jeho útokom a násilné skutky sú prostriedkom, ako túto moc a kontrolu uplatňovať. Po zverejnení násilia je veľmi pravdepodobné, že dôjde k eskalácii násilia, môže ísť tak o použitie násilia vo väčšej intenzite aj o použitie ďalšej formy násilia, nakoľko sa páchatel' obáva, že osoba zažívajúca násilie sa pod poskytnutou ochranou a podporu vymaní z pod jeho vplyvu. I keď nárok na využívanie osobitných ochranných a podporných postupov majú všetky obeť domáceho násilia, v tomto je nórska legislatíva a prax rodovo neutrálna, zohľadňujú rodovú perspektívu a sú konštruované tak, že zodpovedajú situácii a potrebám žien zažívajúcim násilie a ich deťom. V neposlednom rade nórska prax nezamlčiava ani nerelativizuje výsledky výskumov domáceho násilia, ktoré poukazujú na zvýšenú prevalenciu násilia na ženách v intímnych vzťahoch v celkovom obraze výskytu domáceho násilia s asymetrickým vzťahom medzi páchatel'om a obeťou. Týka sa to rovnako aj odborných poznatkov o dopadoch takéhoto násilia a z toho vyplývajúcich rozhodnutí, správania a konania osôb zažívajúcich násilie, ktorým je stručne venovaná ďalšia časť textu. Praktičky a praktici v Nórsku mali osvojené poznatky vysvetľujúce prečo osoba zažívajúca násilia nevyhľadala ochranu a podporu verejných inštitúcií skôr, prečo ich spolupráca s orgánmi činnými v trestnom konaní je komplikovaná a odhodlanie ukončiť nestále či prečo sa veľký počet zverejnení domáceho násilia objavuje v súvislosti z rozchodom a rozvodom a podobne. Nižšia miera výskytu mýtov a stereotypných predstáv o domácom násilí a násilí v intímnych vzťahoch môže byť do určitej miery výsledkom vyššej miery rodovej rovnosti v nórskej spoločnosti, nepochybniteľne však jedno i druhé súvisí s kultúrnym a spoločenským kontextom formovaným tak politickým postojom ako aj výchovou a vzdelávaním, čo bolo aj akcentované v prezentácii Line Nersnæs a Hilde Marit Knotte, zástupkyň Ministerstva spravodlivosti a verejnej bezpečnosti Nórska.

Obraz o dopadoch domáceho násilia

Formovanie poznania o príčinách a následkoch domáceho násilia, ako aj jeho formách a priebehu má svoj počiatok v 70-tych a 80-tych rokoch minulého storočia. V tomto období ženské hnutie zakladalo azylové domy pre ženy zažívajúce násilie a súčasne sa zasadzovali za verejné uznanie tohto fenoménu ako problému spoločenského, jeho skúmanie a riešenie. Preto sa zdrojom poznania stala najmä situácia žien, ktoré zažili extrémnu formu domáceho násilia alebo nemali dostatočné vlastné sociálne či materiálne zdroje, a preto sa uchýlili do azylových domov. Profesionálky prichádzali do kontaktu väčšinou s najzávažnejšími prípadmi dlhodobého násilia v intímnych vzťahoch, takže vznikla pomerne jednotná, stereotypná predstava o jeho javových stránkach. Súčasne vznikla aj jednotná predstava o profile osoby zažívajúcej násilie, ktorá je silne traumatizovaná, so zníženou akcieschopnosťou. V dôsledku stavu dobového poznania bolo domáce násilie definované ako chronické, stupňujúce sa fyzické, psychické a eventuálne sexuálne násilie a závažnosť útokov, čo do intenzity a početnosti, a z nich vyplývajúce dopady slúžili ako argumenty pre presadzovanie potreby trestného stíhania páchatel'ov domáceho násilia. So zvyšovaním povedomia o probléme, úpravami v legislatívnej oblasti zvyšujúcimi úroveň ochrany a podpory žien zažívajúcich násilie, sa zvýšil aj počet tých, ktoré sa obracali na verejné či neverejné inštitúcie⁵. Mnohé z prípadov nezodpovedali klasickému javovému popisu násilia v intímnych vzťahoch, ani mnohé zo žien nezodpovedali prvotnému stereotypnému popisu silno traumatizovanej a akcie neschopnej obete. Od polovice 90. rokov sa obraz o domácom násilí a násilí v intímnych vzťahoch kontinuálne dopĺňa, rovnako, ako sa dopĺňa poznanie o profile osôb, ktoré ich zažívajú. Karkošková uvádza, že: „Posúdenie konkrétneho partnerského spolužitia vyžaduje analyzovať vývoj vzťahu a správanie oboch partnerov v priebehu času (počnúc fázou zoznámenia a dvorenia, cez fázu vzniku prvých konfliktov, incidentov či inštalovania kontroly). Analýza má zachytiť, či, kedy a ako vzniká čiastočná alebo úplná vzťahová asymetria, či je prítomné jednoznačné a trvajúce rozdelenie rolí

---

⁵ V tejto súvislosti Line Nersnæs a Hilde Marit Knotte, zástupkyne Ministerstva spravodlivosti a verejnej bezpečnosti Nórska, uviedli, že zavedím nových prostriedkov právnej ochrany a osobitných postupov na podporu osôb zažívajúcich domáce násilie pri jeho vyšetovaní a stíhaní, vzrástol počet nahlásených prípadov od roku 2012 do roku 2016 o 35%.

na páchatela a obeť.“ Karkošková súčasne upozorňuje, že systematické násilie v intímnych vzťahoch môže spôsobiť obeť rôzne psychické ťažkosti a hoci pre právnu prax nemusia byť samé o sebe relevantné, sú dôležité pre vyhodnotenie intenzity a miery psychického násilia, miery kontroly a obmedzenia slobody voľby v životných aktivitách, miery zníženia kvality života⁶.

V slovenskej praxi je využívaný ako ustálený a vyčerpávajúci odborný termín pre profil osoby, ktorá zažíva domáce násilie, tzv. syndróm týranej osoby. Vývoj tohto pojmu je podobný ako vývoj pojmov domáce násilie a násilie v intímnych vzťahoch, jeho obsah sa dopĺňa a vyvíja. Pôvodne sa pojem využíval na opis správania sa osoby zažívajúcej násilie v intímnych vzťahoch alebo domáce násilie, ktoré charakterizovala naučená bezmocnosť, charakterizovaná nízkou mierou aktivity obete a jej odovzdanosťou⁷, opakované prežívanie cyklu násilia⁸ a rozvinutie psychických symptómov traumy – posttraumatickej stresovej poruchy.⁹ Hoci je syndróm týranej ženy využívaný aj v zahraničnej teórii i praxi, je jeho súčasný obsah oveľa komplexnejší ako bol v období jeho vzniku, čo poukazuje na potrebu zhodnotiť, do akej miery súčasná teória a prax na Slovensku vyčerpávajúco a súčasnému poznaniu zodpovedajúco odborne termín syndróm týranej ženy využíva a aplikuje.

Teória o naučenej bezmocnosti bola doplnená o zistenia, že zdanlivá pasivita, môže byť premyslenou a aktívne zvolenou stratégiou osoby zažívajúcej násilie, ktorú volí pre svoju ochranu a ochranu blízkych osôb, najmä detí, pred násilnou osobou. Pasivita teda môže byť inštrumentálna, navyše, ženy sú aktívnymi aktérkami a využívajú rôznorodé stratégie, aby sa

---

⁶ Znalecké posudzovanie domáceho násilia v kontexte poručenských sporov o deti, Metodologické východiská pre súdnych znalcov a súdne znalkyne, Karkošková S., IVPR, 2017

⁷ Naučená bezmocnosť je charakterizovaná ako nedostatočné úsilie opustiť zneužívajúci vzťah alebo zlyhanie či neschopnosť prijať opatrenia na ochranu seba a svojich detí. Vychádza z poznania, že keď ženy opakovane vnímajú, že žiadne ich pokusy nevedú k zmene správania u násilníka, alebo pokusy o zverejnenie násilia nevedú k ochrane a podpore, začnú akékoľvek pokusy považovať za márne, prežívajú bezmocnosť a správajú sa pasívne.

⁸ Cyklus násilia sa vzťahuje na dynamiku správania násilnej osoby, ktorá pozostáva z troch fáz: (1) narastania napätia, (2) výbuchu násilia, (3) uzmierovania a pokoja – fázy označovanej aj ako medové týždne. Podľa pôvodnej teórie sa mal cyklus násilia zopakovať aspoň dva krát, aby sa rozvinul syndróm týranej osoby.

⁹ Ide najmä o také príznaky ako vtieravé spomienky na traumatické udalosti, napätie organizmu a vysoké úrovne úzkosti, vyhýbavé správanie a emočné znečitlivenie zvyčajne sa prejavujúce v podobe depresie, disociácie, minimalizácie, potlačovania a popierania.

¹⁰ Pôvodný opis syndrómu týranej ženy popísala Lenor E. Walker v roku 1984 v práci: The battered women syndrome, 1984, New York: Springer. V roku 2009 ho v rovnomennej práci doplnila.

bránili násiliu a chránili seba a svoje deti, ba dokonca je možné, že čím viac násilia zažívajú, tým väčšími zintenzívňujú a rozširujú spektrum stratégií.¹¹ Tieto stratégie nemusia byť pre tretie strany očakávané či pochopiteľné. Ich voľba je v konkrétnom prípade násilia individuálna a závisí od osobnosti násilnej osoby aj osoby zažívajúcej násilie, od vývoja a stavu ich vzťahu, prítomnosti detí alebo iných odkázaných osôb a ich vzťahu k násilnej osobe, vlastných zdrojov osoby zažívajúcej násilie spočívajúcich v širších sociálnych kontaktoch a tiež majetkových pomeroch. V neposlednom rade voľba stratégií závisí od reakcie inštitúcií, organizácií aj jednotlivcov, na ktorých sa osoba zažívajúca násilie obrátila o ochranu a podporu. Gondolf a Fisher navrhli teóriu naučenej bezmocnosti nahradiť teóriou, ktorá nevníma týrané ženy ako obeť, ale ako osoby, ktoré prežili násilie (survivor theory) a to na základe uznania, že sa nevzdali, aktívne a neprestajne hľadajú ochranu a zdroje podpory, tak súkromné, ako i verejné a sú to práve tieto zdroje podpory, ktoré často zlyhávajú v poskytnutí pomoci¹². Ako uvádza Karkošková, že nie všetky týrané ženy zažívajú klasický cyklus násilia a že tento predstavuje len jednu z viacerých teórií týkajúcich sa dynamiky domáceho násilia. Akceptované sú napr. aj teória moci a kontroly (popisujúca fyzické, psychické, emočné, finančné a iné spôsoby, ktorými násilník kontroluje a udržiava moc nad svojou partnerkou) či teória kontinua násilia (popisujúca násilie v intímnom vzťahu, ktoré je konštantne prítomné a prejavuje sa v priebehu vzťahu v rôznych úrovniach, od slovného zneužívania cez mierne násilie až po vážne napadnutia). Zároveň sa zistilo, že mnoho prípadov násilia v párových vzťahoch nezapadá do žiadneho vzorca alebo teórie. Súčasne Karkošková konštatuje, že posttraumatická stresová porucha tiež nie je nevyhnutným alebo exkluzívnym prejavom násilia v intímnych vzťahoch, aj keď tieto príznaky chýbajú, môže obeť vykazovať *viktimizačný syndróm*. V hre môžu byť aj iné diagnózy ako napr. akútna reakcia na stres, disociatívne poruchy, depresívne poruchy či neklinické diagnózy, ako sú napr. intenzívne pocity hanby alebo strachu z násilnej osoby, prechodné disociatívne reakcie,

---

¹¹ Battered women as survivors: An alternative to treating learned helplessness, Gondolf E. Fisher E. R., 1988, Lexington, MA: Lexington Books.

¹² tamže

stavy hypervigilancie (t. j. zvýšená bdelosť a zameranosť na signály blížiaceho sa ohrozenia) a pod.¹³

Vo väčšine prípadov je správanie a konanie osôb zažívajúcich násilie pochopiteľné v kontexte správania sa násilnej osoby a vzťahu k nej, ich rozhodovanie je tiež ovplyvnené variétou a množstvom vlastných osobnostných, sociálnych i materiálnych zdrojov podpory ako aj dostupnosťou a prístupnosťou zdrojov externých, ponúkaných spoločnosťou a štátom. Neexistuje presná jednotná miera traumatizácie a prežívanie násilia a reakcie naň závisia od množstva individuálnych okolností. Kritika syndrómu týranej osoby nemusí viesť k zavrhnutiu tohto pojmu, napokon veď domáceho násilia skutočne vykazujú také správanie a prežívanie, ktoré obeť iných trestných činov nemajú. Patria medzi ne najmä už spomínané kontrainatívne reakcie, teda reakcie, ktoré nezodpovedajú očakávaniam či predstavám bežného človeka o správnej a primeranej reakcii, ktoré zvyšujú pravdepodobnosť toho, že obeť budú nepochopené a vnímané ako nevierohodné. Pri používaní syndrómu týranej osoby je potrebné zohľadniť, že nie je psychodiagnostickým termínom, diagnózou začlenenou do diagnostických systémov MKCH-10 alebo DSM-V. Je považovaný za viktimizačný syndróm a jeho prítomnosť svedčí o psychických následkoch násilia. Absencia syndrómu týranej osoby alebo jeho nekompletný obraz však neznamená, že k domácemu násiliu nedošlo. Preto je pri vyšetrovaní a preukazovaní domáceho násilia potrebné sa zamerať na všetky možné ostatné dôkazy a zlepšovať komplexnosť psychodiagnostického posudzovania.

Každý prípad domáceho násilia a násilia v intímnych vzťahoch je unikátny. Neovplyvňujú ho len individuálne charakteristiky a zdroje osoby zažívajúcej násilie ale aj charakteristika a individuálne zdroje násilnej osoby. Zamerať sa na násilnú osobu prinajmenšom rovnakou mierou ako na osobu zažívajúcu násilie a zohľadňovať kontext jej postojov a vzťahu k osobe vystavenej násiliu, brať do úvahy násilnej osobe dostupné zdroje, ktoré môže využiť na svoju ochrany pred následkami svojich skutkov a podporu pri obrane pred stratou moci a kontroly nad obeťou ako aj pred stíhaním, je rovnako dôležité.

---

¹³ Znalecké posudzovanie domáceho násilia v kontexte poručenských sporov o deti, Metodologické východiská pre súdnych znalcov a súdne znalkyne, Karkošková S., IVPR, 2017, str. 31

Psychodiagnostické posudzovanie dôveryhodnosti obete nie je v nórskej praxi vôbec využívané. Skutočnosť, že násilie bolo oznámené, je dostatočným dôvodom pre začatie stíhania páchateľa a vyšetrovanie skutku. Výpoveď poškodenej osoby je overovaná výpoveďami iných osôb, ktoré môžu poskytnúť informácie o násilí, a prítomnosťou ostatných dôkazov. Obraz násilia je posudzovaný komplexne, s ohľadom na všetky jeho formy, berie sa do úvahy ich kombinácia alebo striedanie. Sú zohľadňované tak akty fyzického násilia, ktoré spôsobujú dokumentovateľné zranenia, ako aj vyhrážky násilím, či slovné alebo vo forme gest, zavražďovanie, ponižovanie, vyčerpávanie alebo akty kontroly. Úlohou polície je zbierať dôkazy o všetkých týchto skutkoch a vytvoriť z nich celkový obraz násilného konania. Preto ako dôkazy o jednom prípade domáceho násilia môže slúžiť rad rôznych dôkazov o variete skutkov, ktorých motívom bolo ovládať a kontrolovať osobu zažívajúcu násilie.

Nórska policajná prax, rovnako ako slovenská, získava poznatky o domácom násilí nielen vlastnou vyšetrovacou činnosťou policajtov a policajtiiek. Rovnako ako na Slovensku, aj nórska polícia získava názory odborníkov a odborníčok z oblasti psychológie, je však možné konštatovať, že postup, účel a využitie týchto poznatkov sa do istej miery líšia. Na základe pozorovanej praxe je možné konštatovať, že odborný názor z oblasti psychológie o osobe zažívajúcej násilie, nie je dôkazom v trestnom konaní, ale podkladom pre vyšetrovanie domáceho násilia, slúži teda polícii na identifikáciu na čo sa má pri zamerať a ako pristupovať k osobe zažívajúcej násilie v záujme účelného a účinného vyšetrenia prípadu. Odborný názor psychológa a psychologičky je tiež pre nórsku políciu určujúci s ohľadom na znižovania rizika následnej viktimizácie v dôsledku vyšetrovania prípadu. Psychologické vyšetrenie osoby zažívajúcej násilie môže byť v tomto ohľade významným úkonom s dvojakým účinkom. S ohľadom na skutočnosť, že v odbore psychológia na Slovensku neexistuje špecializácia na domáce násilie a násilie v intímnych vzťahoch je potrebné zvážiť výber a spôsob zapojenia osôb odborne a skúsenostne zdatných kvalifikovane psychologicky vyšetriť osoby zažívajúce násilie. Adekvátnu odbornosť a skúsenosť je v súčasnosti možné nájstť najmä medzi poradenskými psychologičkami, ktoré spolupracujú s organizáciami alebo v organizáciách poskytujúcich ochranu a podporu ženám zažívajúcim násilie a deťom zažívajúcim násilie.

Projekt November: praktický príklad interdisciplinárneho prístupu

Násilie má závažný dopad na rôzne oblasti života žien a ich detí. Osoby zažívajúce násilie v intímnych vzťahoch, najmä ženy a ich deti a osoby zažívajúce domáce násilie majú rozmanité potreby vo vzťahu k ochrane a podpore. Vytvorenie podmienok pre komplexnú podporu a ochranu je potrebné pre skoré a rýchle zastavenie násilia, zotavenie z jeho dopadov ale aj pre nastolenie zákonnosti a vymoženie spravodlivosti.

Komplexná ochrana a podpora je v minimálnych štandardoch Rady Európy¹⁴ popísaná ako práca s rôznymi formami násilia na ženách a/alebo s ich rôznymi potrebami. Komplexná podpora a ochrana vychádza z potrieb osôb zažívajúcich násilie v intímnych vzťahoch a domáce násilie a jej cieľom je zaistiť im bezpečie, posilnenie v ceste z násilia a prekonanie izolácie. Možno ju poskytovať prostredníctvom interdisciplinárneho tímu „one-stop shop“ (podpora poskytnutá na jednom mieste) alebo prostredníctvom „one-stop person“ (podporu poskytuje jedna osoba)¹⁵. Je zrejmé, že súčasné kompetencie a povinnosti polície pri odhaľovaní a stíhaní trestnej činnosti nemôžu samé o sebe naplniť požiadavky na komplexnosť ochrany a podpory. Polícia je len jednou zo zložiek, popri sociálnej pomoci, psychologickú pomoci, súkromných podporných sieťach, ktoré spolupôsobia na život osôb zažívajúcich násilie a ich podporu a ochranu, má však rozhodujúci vplyv na bezpečie osôb zažívajúcich násilie, stíhanie násilia, nastolenie zákonnosti a dosiahnutie spravodlivosti v týchto prípadoch. Prístup a konanie polície preto významne ovplyvňuje tak situáciu a život osôb zažívajúcich násilie ako aj spoločenské postoje a názory, preto sú dôležité na úrovni sekundárnej prevencie ako aj prevencie primárnej.

Je dôležité zvažovať ako meniť a dopĺňať súčasnú prax vo vyšetrení a stíhaní domáceho násilia, aby ochrannú a preventívnu úlohu spĺňal policajný zbor na Slovensku čo najefektívnejšie a najúčelnejšie. Opomínanie rôznorodých dopadov a potrieb osôb zažívajúcich násilie vedie k zníženiu efektivity a účelnosti aj vlastnej činnosti policajtov a policajtiiek. V tomto ohľade je

---

¹⁴ Prof. Liz Kelly, Lorna Dubois, Combating violence against women: minimum standards for support services, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, Strasbourg, 2008

¹⁵ Štandardy poskytovania špecializovaných podporných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti, kol. autoriek, IVPR, 2015

potrebné zväziť špecializáciu vyšetrovateľov a vyšetrovateliek na prípady domáceho násilia a doplnenie vzdelávania policajtov prvého kontaktu. Polícia, je totiž popri zdravotníctve a právnej pomoci, inštitúciou, ktorú ženy zažívajúce násilie najčastejšie kontaktujú v prípadoch násilia.¹⁶ Osoby zažívajúce násilie, ak bolo opakované a/alebo dlhšie trvajúce, potrebujú dlhodobejšiu podporu a ochranu, ktorá im nemôže byť ponúkaná v rámci policajnej činnosti, na strane druhej okamžitá psycho-sociálna podpora poskytovaná súčasne s policajnou intervenciou, má okamžitý účinok na posilnenie osoby zažívajúcej násilie, pretože reaguje na aj jej ostatné potreby. Posilňuje odhodlanie osoby zažívajúcej násilie na ceste z násilia, pretože o jej situáciu a problémy je prejavovaný záujem a je pochopená. Pokiaľ jej bude základná psycho-sociálna podpora poskytnutá súčasne s výkonom policajnej práce, môže sa významne zvýšiť aj jej dôvera v prácu polície a skutočnosť, že výsledok policajnej práce bude pre jej situáciu a život pozitívny.

Uvedené naznačuje, že dobrou praxou je zaviesť do policajnej praxe komponenty zvyšujúce ochranu a podporu, ktorú osobám zažívajúcim násilie poskytuje policajný zbor. V tomto ohľade je možné stavať na zahraničných skúsenostiach s vytvorením interdisciplinárnych tímov v modely „one stop shop“, ktoré na jednom mieste poskytujú intervenciu z rôznych oblastí. Tieto intervencie sú vzájomne komplementárne, dopĺňajú sa a využívajú vzájomne benefity, ktoré jednotlivo prinášajú. V nórskej praxi medzi tieto príklady možno zaradiť zariadenie špeciálne určené na vyšetrovanie násilia na deťoch a detského násilia „Detský dom“ zriadené ako samostatné centrum, do ktorého prichádzajú zdravotníci, sociálni pracovníci a pracovníčky, psychológovia a psychologička ako aj polícia a spolupracujú na vyšetrovaní trestného činu, zariadenia „Centrá pre sexuálne napadnutie“ zriadené v rámci sektoru zdravotníctva, v ktorých pôsobia zdravotnícky personál špecializovaný na zdravotnícke aj forenzné vyšetrenie a sociálne

---

¹⁶ V tejto súvislosti, je potrebné konštatovať, že podľa celoeurópskeho reprezentatívneho výskumu realizovaného v roku 2012 Agentúrou Európskej únie pre základné práva (FRA) sa ženy na Slovensku len veľmi málo obracajú na externé zdroje pomoci. Aj v prípade najzávažnejšieho sexuálneho a/alebo fyzického násilia v intímnych vzťahoch sa na zdravotníctvo obrátilo 22%, právnu pomoc/právnicka 9% a na políciu 8% žien, ktoré zažili násilie od veku 15 rokov. Závažné je i zistenie, že až 33% žien, ktoré políciu nekontaktovali si myslelo, že polícia z tým nič neurobí alebo nebude môcť urobiť. Zo škály rôznych dôvodov (napr. hanba, snaha chrániť násilníka a iné), početnosť týchto dvoch dôvodov aspoň dvojnásobne prevyšuje početnosť uvádzania iných dôvodov. (Agentúra Európskej únie pre základné práva, Násilie na ženách: Celoeurópsky výskum, 2012. Dostupné na <http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results>).

pracovníčky a napokon „Projekt November“, špecializovaný útvar zriadený v rámci policajného zboru, kde sú okrem policajtov a policajtiiek zamestnancami policajného zboru aj špecializovaná psychologička a sociálna pracovníčka.

Projekt November je špecializovaným útvarom polície na vyšetrovanie domáceho násilia a násilia na obzvlášť zraniteľných obetiach. S ohľadom na personálne a materiálne vybavenie predstavuje model, ktorý za splnenia podmienky odbornosti a špecializácie osôb pracujúcich na útvare, mohol byť prenesený do Slovenskej praxe. Projekt November nadväzuje na takzvaný model Karin, ktorý bol overený ako dobrá prax v Nórsku v Malmö, realizovaný je na policajnej stanici Stovner v Oslo.

Z ohľadom na materiálne zabezpečenie je projekt realizovaný v budove polície na osobitnom podlaží. Úprava priestoru útvaru sa odlišuje od ostatných priestorov policajnej stanice pôsobí menej stroho i keď stále úradne, napríklad sú na podlahe položené koberce, stenám nedominuje biela, osvetlenie je mäkšie. Na útvare sú zriadené dve špecializované miestnosti, jedna pre rozhovor psychologičky a sociálnej pracovníčky s vypočúvanou osobou, druhá pre výsluch vyšetrovateľa či vyšetrovatelky, špecializovanej na výsluch obetí domáceho násilia a osobitne zraniteľných osôb. Personálne zabezpečenie predstavujú traja policajti špecializovaní/-é vyšetrovatelia a vyšetrovatelky pre domáce násilie, tri sociálne pracovníčky a psychologička, ktorých úlohou je podporovať obeť pri kontakte s políciou v rámci vyšetrovania skutku. Všetci sú zamestnaní v rámci policajného zboru, sociálne pracovníčky a psychologička ale nie sú v služobnom pomere. Cieľovou skupinou útvaru je práca s osobami staršími ako 16 rokov, pričom môže ísť o obeť ako aj násilné osoby a tiež svedkov. Výsluch sa koná spravidla po dohode s obeťou, počas dňa sa na pracovisku vykonajú 3-4 výsluchy. Súčasťou práce tímu útvaru je pred výsluchom preštudovať si spis o vyšetrovanom skutku oboznámiť sa so zisteniami o vypočúvanej osobe ako aj jej situácii, pripraviť podmienky na úspešný výkon výsluchu, vrátane technického zabezpečenia nahrávania výsluchu a zabezpečiť na výsluchu účasť iných osôb, ktoré majú byť prítomné.

Úkon sa realizuje po fázach. Na začiatku je úlohou, toho, kto vypočúvanú osobu pozval na útvar, oboznámiť ju s prostredím útvaru, zoznámiť ju s osobami, s ktorými s ňou budú pracovať a postupom práce útvaru. Až potom nasleduje úvodný rozhovor, ktorý vedie psychologička v na to určenej osobitnej miestnosti. Cieľom je vysvetliť obeti primeranou formou a zrozumiteľne, aké ďalšie procesné úkony budú nasledovať, čo je ich cieľom. Dôležitou úlohou psychologičky je prejavíť záujem o vypočúvanú osobu a jej situáciu, prejavíť porozumenia a budovať dôveru v postup polície. V miestnosti, kde sa vedie s obeťou rozhovor, nie je nahrávacie zariadenie a rozhovor je dôverný. V tejto fáze je vypočúvanej osobe umožnené hovoriť o širšom kontexte jej situácie. V prípade potreby môže byť zapojená sociálna pracovníčka, ktorá je kompetentná reagovať na potreby obeť v sociálnej oblasti a to tak okamžitým poradenstvom, odporúčaním alebo sprostredkovaním nadväzujúcej pomoci. Sociálne pracovníčky tiež v prípade potreby samé kontaktujú ďalšie inštitúcie, ktoré sa majú k prípadu vyjadriť alebo sa podieľať na riešení situácie vypočúvanej obeť, prípadne iných osôb, ktorých sa situácia týka, najmä ide o deti žien zažívajúcich násilie v intímnych vzťahoch. Pre prácu polície je poskytnutie psycho-sociálnej intervencie pred výsluchom kľúčové nielen s ohľadom na povzbudenie dôvery vypočúvanej osoby ale aj s ohľadom na to, že sa vyšetrovateľ alebo vyšetrovatelka bude môcť sústrediť len na skutkové okolnosti potrebné pre stíhanie prípadu násilia a vypočúvaná osoba bude skôr schopná presnejšie odpovedať. Je tomu tak preto, že už bola vypočutá aj o iných skutočnostiach, ktoré sú pre ňu dôležité, mohla získať pocit, že je v bezpečí, o jej situáciu je záujem, vrátane problémov ktoré súvisia s násilím, ale polícia ich priamo nerieši, môže ísť napríklad o bezpečné ubytovanie, sprostredkovanie špecializovanej dlhodobejšie psycho-sociálnej podpory, riešenie záležitostí týkajúcich sa postavenia detí a pod. Trauma a stres výrazne obmedzujú schopnosť spomenúť si na časovú a faktickú súslednosť udalostí z minulosti, ktoré sú spojené s násilným skutkom. Takýto postup môže preto zásadne zvýšiť schopnosť a ochotu spolupracovať s políciou. Tiež môže zosilniť schopnosť vypočúvanej osoby sa pri výsluchu koncentrovať na podstatné okolnosti dôležité pre vyšetrovanie. V rámci tejto fázy je vykonaný aj kvalifikovaný odhad nebezpečenstva, ktorý polícii slúži ako podklad pre prijatie iných opatrení na ochranu obeť (vykázanie, zákaz priblíženia, poskytnutie signalizácie ohrozenia, utajenie pobytu a pod.). Nórska polícia využíva na odhad nebezpečenstva metodiku

SARA DN a nevykonáva ju policajt čo policajtká. Výsledok odhadu nebezpečenstva oznámi policajtom psychologička alebo sociálny pracovníčka, ako zistenie z úvodnej fázy.

Po tejto fáze nasleduje výsluch vedený vyšetrovateľom/-kou, ktoré je špecializovaná na vypočúvanie obetí domáceho násilia a zraniteľných obetí. Výsluch je vedený v špecializovanej miestnosti, ktoré je audiovizuálne prepojená do sledovacej miestnosti. Špecializovaný vyšetrovateľ alebo vyšetrovatelka absolvovali vzdelávanie a výcvik vo vedení výsluchov s obeťami domáceho násilia, ktorý trvá jeden rok resp. dva roky, pokiaľ ide o špecializáciu na výsluchy malých detí. Výsluch je založený na znalosti problematiky domáceho násilia, poznania situácie a potrieb osôb zažívajúcich domáce násilie a násilie v intímnych vzťahoch a používaní dialógovej metódy komunikácie. Dialógovej metódy komunikácie je založená na princípe, že hoci špecializovaný vyšetrovateľ alebo vyšetrovatelka kladie vypočúvanej osobe konkrétne otázky, vypočúvaná osoba má možnosť rozprávať voľne o jej skúsenostiach, zážitkoch a pocitoch. Úlohou špecializovaného vyšetrovateľa alebo vyšetrovatelky je otázkami usmerňovať rozhovor, aby sa o skutku dozvedel vyšetrovací tím čo najviac, ale nekoncentrujú pozornosť vypočúvanej osoby striktne iba na okolnosti skutku. Ide o formu facilitovaného rozhovoru, ktorého cieľom je dozvedieť sa o trestnom čine čo najviac, posilniť osoby zažívajúce násilie a zjednodušiť im prístup k uplatneniu ich práv bez toho, žeby boli ohrozené práva podozrivého či obvineného. Vzdelávanie, ktoré podmieňuje špecializáciu na výsluch obetí domáceho násilia má dve stupne:

1. Vedenie facilitovaného rozhovor. Vznikla ako špecializácia na výsluchy detí od 6 do 16 resp. 18 rokov a v súčasnosti sa využíva aj na výsluch dospelých obetí domáceho násilia. Vzdelávanie je jednoročné realizované na Policajnej akadémii. Na vzdelávanie nadväzuje štvortýždňový praktický výcvik.
2. Vedenie sekvenčného rozhovoru. Sekvenčný rozhovor sa zameriava na vypočúvanie mladších detí vo veku od 2 resp.3 roky až 6 rokov a osoby s duševným postihnutím. Ide o ročné vzdelávanie na Policajnej akadémii, ktorého podmienkou je získanie osvedčenia úrovne 1. Naň nadväzuje 2 týždňový praktický výcvik. Súčasťou vzdelávania je aj prax v zariadení pre osoby s duševným postihnutím.

Facilitovaný rozhovor ako dialógová metóda komunikácie má sedem fáz. V prvej fáze sa osoba vedúca vypočutie pripravuje na výsluch. Naštuduje si spis, oboznámi sa s tým, kto všetko bude sledovať výsluch. S vypočúvanou osobou sa pred výsluchom nestretáva a so zúčastnenými osoba sledujúcimi výsluch sa stretne pred vykonaním výsluchu na porade k vedeniu výsluchu. Po príchode osoby, ktorá má byť vypočúvaná nasleduje fáza budovania dôvery, v rámci nej vyšetrovatelka ukáže vypočúvanej osobe a osobe, ktorá ju prípadne sprevádza, priestory a zariadenia. Vo vypočúvacej miestnosti poučí vypočúvanú osobu o jej právach, vhodným spôsobom a primerane tak, aby to bolo pre ňu zrozumiteľné. Pri výsluchoch malých detí sa od niektorých poučení upúšťa, napr. o zodpovednosti za krivú výpoveď. Následne vyšetrovatelka oboznámi vypočúvanú osobu o téme resp. o skutočnostiach prípadu, o ktorých sa bude viesť výsluch, až potom nasleduje facilitovaný rozhovor. V rámci naratívneho rozprávania vypočúvanej osoby vyšetrovatelka usmerňuje rozhovor otázkami, v rámci ktorých aj overuje potrebné skutočnosti alebo časti výpovede.

V miestnosti, kde sa vedie výsluch je prítomná len vypočúvaná osoba a vyšetrovatel' či vyšetrovatelka, v sledovacej miestnosti je prítomný vyšetrovatel'/-ka zodpovedná za vyšetrovanie skutku, psychológ a právny zástupca obete. V niektorých prípadoch môžu byť prítomní tiež zákonný zástupca a kolízny opatrovník vypočúvanej osoby, pozvanie ďalších osôb závisí od konkrétnych okolností jednotlivého prípadu. V odôvodnených prípadoch môže byť v sledovacej miestnosti v prípadoch výsluchu obetí prítomný na vlastnú žiadosť aj právny zástupca stíhanej osoby. Zásada kontradiktórnosti v trestnom konaní je v Nórsku uplatňovaná v prípadoch domáceho násilia odlišne ako na Slovensku. Za dodržanie zásady sa považuje, ak je obvinený resp. jeho právny zástupca oboznámený so všetkým dôkazným materiálom, vrátane nahrávky a prepisu výsluchu, a to bezodkladne po zaistení dôkazu a je obvinenému resp. jeho právnenému zástupcovi umožnené sa k dôkazom vyjadriť. Vyjadriť sa môžu v lehote 7 dní od sprístupnenia, súčasťou vyjadrenia môže byť aj žiadosť o doplnenie výsluchu. Súčasťou žiadosti o doplnenie výsluchu musí byť návrh otázok, ktoré majú byť obeti položené. O spôsobe a forme položenia navrhnutých otázok rozhoduje špecializovaný/-á vyšetrovatel'/-ka, po súhlase právnik policajného zboru, ktorú je súčasťou polície a dohliada nad zákonnosťou vedenia a úkonov

v trestnom stíhaní, je oprávnený či oprávnená niektoré navrhované otázky nepoložiť vôbec. Pôjde najmä o otázky, ktoré by mohli obeť zastrašiť alebo otázky, ktoré ju majú spochybniť a nesúvisia s prešetrovaných trestným činom.¹⁷ Obvinení resp. jeho právny zástupca nikdy nemá možnosť kľásť obeti otázky priamo. V tomto ohľade nórsky systém kladie väčšiu mieru dôvery a rešpektuje nestrannosť, nezávislosť a profesionalitu policajtov. Počas vypočúvania vyšetrovatelka, ktorá vedie výsluch ako aj vyšetrovatelka alebo vyšetrovateľ zodpovedná/-ý za vyšetrovanie trestného činu, zohľadňujú názor psychologičky na obsah a spôsob kladených otázok. Účelom je predchádzať následnej (sekundárnej) viktimizácii a tiež viesť výsluch účelne.

Počas výsluchu vyšetrovateľ/-ka zodpovedajúci za vyšetrovanie trestného činu robia zápis z výsluchu, ktorý obsahuje časti výpovede zásadné pre vyšetrovanie trestného činu. V ojedinelých prípadoch ak je to odôvodnené sa robí aj prepis výpovede. Nahrávka výsluchu slúži ako dôkaz v celom trestnom konaní, pričom popri vyjadreniach vypočúvanej osoby je považovaná za relevantnú aj jej neverbálna komunikácia. Obete domáceho násillia môžu byť vypočúvané opakovane. Pri každom výsluchu musí byť dodržaný vyššie uvedený postup a polícia sa snaží počet opakovaní či potrebu dopĺňania výpovede minimalizovať. Preto je osobitne dôležitá odborná príprava a špecializácia policajtov a policajtiiek, ako aj ich príprava pred konkrétnym výsluchom.

Na útvare sú vykonávané aj výsluchy násilných osôb a blízkych osôb. Ako uviedla Hanne Finanger z útvaru projekt November od vzniku útvaru v r. 2016 vykonali takmer 400 výsluchov, z toho bolo vypočúvaných 203 obetí, 105 páchatel'ov, 13 osôb v postavení páchatel'a aj obeť a 29 príbuzných, niektoré osoby bolo vypočúvané opakovane.

Odporúčania

Predchádzajúce časti reflektovali niektoré súčasné východiská teórie a praxe uplatňované na Slovensku v kontexte odborného diskurzu a konkrétnej praxe v Nórsku. Príklad projektu November, je príkladom dobrej praxe pri poskytovaní komplexnej podpory a ochrany osobám

---

¹⁷ Napríklad v prípadoch sexuálneho násillia a znásillnenia ňou je otázka o sexuálnom živote a správaní obeť pred násilným skutkom.

zažívajúcim násilie pri vyšetrowaní týchto trestných činov. I keď polícia nemôže zostať jediným subjektom poskytujúcim podporu a ochranu, aj v prostredí polície možno zaviesť postupy a opatrenia, ktoré budú lepšie zodpovedať situácii a potrebám osôb, ktoré domáce násilie zažívajú alebo zažili. Implementácia takýchto postupov a opatrení si vyžaduje najmä:

1. Zaviesť do odbornej prípravy policajtov a policajtiiek vzdelávanie o násilí v intímnych vzťahoch a domácom násilí, jeho príčinách a dôsledkoch.
2. Zaviesť špecializáciu pre vyšetrowanie skutkov domáceho násilia.
3. Vytvoriť podmienky pre vznik interdisciplinárnych tímov, ktoré budú vedieť okamžite reagovať na rôznorodé potreby obeť bez toho.
4. Vytvoriť materiálno-technické predpoklady pre vypočúvanie osôb zažívajúcich domáce násilie a násilie v intímnych vzťahoch, pričom ich využitie prichádza do úvahy aj v prípadoch sexuálneho násilia a znásilnenia, ako aj inej trestnej činnosti na osobitne zraniteľných osobách.
5. Analyzovať a zhodnotiť aké dôkazy sú využívané v prípadoch domáceho násilia a aký vplyv majú na výsledok trestného stíhania s osobitným dôrazom na využívanie znaleckého dokazovania v prípadoch domáceho násilia, s ohľadom na jeho účel aj obsah.